20

Journal Homepage: http://journal.richt.ir/mbp/
P. ISSN: 2645-5048 & E. ISSN: 2645-5706
Motaleat-eBastanshenasi-eParseh(MBP) || Vol. 6 || No. 20 || Summer 2022 ||

Symbolic Hegemony and Conflict of Cultural Heritage Assets

Afkhami, B.[1]

Type of Article: **Research**
Pp: 373-394
Received: 2021/03/13; Accepted: 2021/08/22
https://dx.doi.org/10.66224/PJAS.6.20.373

Abstract

Cultural Heritage is the historical existence of a nation. Cultural heritage has internal, national and international functions and has intrinsic value. Among the most important values is "symbolic hegemony". The symbolic value of cultural heritage and its transformation into cultural assets in the destination countries has made the superpowers think of acquiring the cultural assets of the countries, especially in the countries with rich cultural heritage, and has formed the "cultural assets conflict". Cultural heritage is the symbol and manifestation of collective efforts of a nation in the context of time and storage of knowledge and ability of past generations. Therefore, cultural property and its diverse forms are like living beings that can always be restored/reconstructed and protected and have diverse and numerous uses for countries on a continuous basis; Superpowers by taking the cultural property and emptying these countries of cultural heritage; In fact, they drain the symbolic power of countries. Superpowers by taking the cultural property and emptying these countries of cultural heritage; in fact, they drain the symbolic power of countries. . The purpose of this article is to explain the values, especially the value of "symbolic hegemony" of cultural heritage. The theory of "symbolic hegemony and conflict of cultural assets" is a reflection of the story and cultural narrative of imperialism that has taken place around the country of Iran and countries with geo-cultural value. Considering cultural heritage as cultural assets and its geo-cultural values for a land; it is a special narrative type of cultural heritage that does not have much place in Iran's cultural heritage literature.

Keywords: Cultural Asset, Hegemony, Symbol, Objectivity, Conflict.

***Motaleat-e Bastanshenasi-e Parseh* (MBP)**

Parseh Journal of Archaeological Studies
Journal of Archeology Department of Archeology Research Institute, Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT), Tehran, Iran

Publisher: *Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT).*
Copyright©2022, The Authors. This open-access article is published under the terms of the ***Creative Commons****.*

4. Associate Professor, Department of Archaeology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
Email: bafkhami@uma.ac.ir

Citations: Afkhami, B., (2022). "Symbolic Hegemony and Conflict of Cultural Heritage Assets". *Parseh J Archaeol Stud*, 6 (20): 373-394. (https://dx.doi.org/10.66224/PJAS.6.20.373).
Homepage of this Article: http://journal.richt.ir/mbp/article-1-543-en.html

Introduction

Today, the history of countries and nations is written based on cultural heritage. Cultural heritage includes a wide collection of tangible and intangible/movable and immovable property that include many places, events, oral and written history, and the lifestyle of people from the past to the present day. Cultural heritage and its diverse forms are the objective manifestation of the geo culture of a land that must always be restored and protected, and due to the possibility of communicating with the masses of people, they have the ability to be displayed and exposed in various places, such as museums or exhibitions, etc. The competition to gain the sphere of influence in the countries with cultural value is realized in different ways and with different means. Geopolitical competitions and the display of power are not achieved only through war and the destruction of modern facilities of a land; Rather, the destruction of the tangible manifestations of the cultural heritage of a land is one of the things that hegemonic countries always do to destroy the geographical values of lands with geopolitical and geo cultural value. Discrediting the cultural background of the target countries and destroying or downplaying the value of geo culture is done at a lower cost, which can be considered as one of the examples of "soft war". This type of war provides the ground for the expansion of the hegemonic countries in the regions with geo-economic values by destroying the geo-cultural values. This type of approach and paradigm of colonial countries to destroy the geo cultural values that are manifested in cultural heritage can be put forward in the framework of the theory of "Symbolic hegemony and conflict of cultural heritage assets".

Methodology

In fact, the present research presents a theory "symbolic hegemony and conflict of cultural assets" that, based on this; cultural heritage has been considered as cultural property, which can play a significant role in economic and geopolitical decisions of the country. Initially, it is compiled through library studies of the required information and then adapted to the cases that have been considered in the theory, first with information about the cultural heritage and values, and then in The case of countries that have been destroyed or extinct by American imperialism and the terrorist group of ISIL are cited, and then the theory of is explained.

Discussion

Globalization, emerging phenomena and social developments have increased the importance of cultural assets and day by day the protected of the cultural heritage of

the countries in order to sustainable preservation for useable and different goals. The Theory" Symbolic hegemony and conflict of cultural heritage assets" which includes the basis of this article, Based on the conflict, some views have been presented; Destruction of cultural heritage in the Middle East and its protection and diversification in developed countries. The number and abundance of objects and elements of cultural heritage is a sign of the continuity of civilization in a geographic area and territory, which the abundance of cultural assets is also a proof and objectivity of the spiritual heritage of a nation or country, including; Intelligence, genius and language are rich and... It has been proven today that nations with a strong language have been more civilized throughout history; because the multiplicity of cultural objects also expresses the richness of art and techniques. "Language" is also more complex in places where the number and frequency of cultural heritage elements are greater. For example, where they have lived a pastoral life, they have a simpler language. Every skill is an action. In places with a richer cultural heritage, the verb "to build" is used. Continuity in professions, especially economic professions, has led to skills, and skills have created treasures and knowledge. The location of the museum is the most significant example that can explain the above sentences. What do we see in museums? We actually see various goods of past times in museums. These diverse goods have a geographical origin and production; By the way, you have to think about their places of production. In the next step, the process of their production and the thoughts that designed and made them should be studied. Greece seems to have followed such a path. In Greece, when archaeological evidence, property of art and architecture were discovered, in addition to thinking about several objects and how to keep them; rather, a higher step was also taken, and that thought was about the thought of ancient Greece. A fundamental thought was done about the ancient Greek thought so that the postmodern philosophy was founded on the ancient Greek philosophy. Do archaeologists and cultural heritage custodians think about the places they discover? Is such an approach basically relevant in Iranian archeology literature? Unfortunately, Iranian archeology has not entered into these discussions based on the available written evidence; while basically the benefits of archeology lie in these kinds of discussions. Cultural heritage elements can produce method, technique and philosophy. The importance of the conflict over the acquisition of cultural assets lies in this point, this conflict started with the cover of some wars such as the war of "ISIS" in the region, and in the future, the "acquisition of the cultural assets of nations" will be a source of conflict between the powers.

Conclusion

The cultural heritage of each country is one of the most fundamental pillars of identity

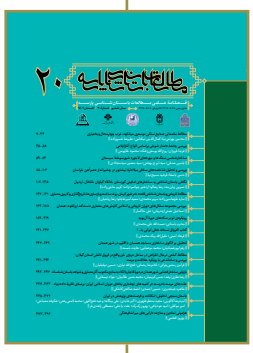
consolidation, creativity and national self-confidence. National identity is one of the dimensions of national power. National identity has many social, historical, geographical, cultural and political indicators. The cultural heritage as a symbolic hegemony, which if damaged or destroyed for any reason, That country or nation will lose its real power and there will be no concrete examples and objections to rebuild. Cultural heritage values are not due to their physical existence, but because of the thinking of their creators. The hidden and invisible values of the cultural heritage have pushed the superpowers into wars in the Middle East and probably brought the cultural property of the war-torn countries to the some museums. The cultural heritage is the objective crystallization of human thought that is of today's contemporary use to society. Western superpowers have good learned to use the cultural heritage as assets. Consequently, wars were launched in the Middle East and sought to plunder the cultural heritage of war-torn countries According to the evidence and documentation, this paper presents the theory of "hegemony and the conflict of cultural property". It is recommended "Cultural self-awareness" based on cultural heritage should be strengthened at the national and international levels. The powers to acquire the cultural heritage of nations, in addition to having economic and ideological goals in mind; Rather, they empty the nations that own cultural assets from symbolic rhetoric; Just like what ISIS did in Iraq and Syria, they destroyed the cultural heritage of these countries. Superpowers have targeted the existence of cultural heritage. If the "objectivity" of cultural heritage does not exist; Nations will not be able to have an authentic and ontological interpretation of life. Cultural assets, as the cultural wealth of nations and countries, reveal the inner and essential interpretation of nations in the context of time. If the elements of cultural heritage are not available, in addition to the fact that the people of the countries will not be able to interpret the technology and the rational and ontological interpretation and find the path of life in interaction with nature, they will also lose the knowledge and ability of the past.

نشانی پایگاه نشریه: http://journal.richt.ir/mbp
P. ISSN: 2645-5048 & E. ISSN: 2645-5706
فصلنامهٔ علمی مطالعات باستان‌شناسی پارسه || شمارهٔ ۲۰ || سال ششم || تابستان ۱۴۰۱ ||

هژمونی نمادین و منازعه دارایی‌های میراث‌فرهنگی

بهروز افخمی[I]

نوع مقاله: پژوهشی
صص: ۳۹۴ - ۳۷۳
تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۳۱
شناسهٔ دیجیتال (DOI): https://dx.doi.org/10.66224/PJAS.6.20.373

چکیده

میراث‌فرهنگی، هستی تاریخی یک ملت است. میراث‌فرهنگی کارکردهای داخلی، ملی و بین‌المللی داشته و ذاتاً دارای «ارزش» هست؛ ازجملهٔ مهم‌ترین ارزش‌ها «هژمونی نمادین» است. ارزش نمادین میراث‌فرهنگی و تبدیل آن به دارایی‌های فرهنگی در کشورهای مقصد، ابرقدرت‌ها را به فکر تصاحب دارایی‌های فرهنگی کشورها، به‌ویژه در کشورهای صاحب میراث‌فرهنگی غنی انداخته و «منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی» را شکل داده است؛ ازجمله مصادیق آن، تخلیهٔ موزهٔ موصل کشور عراق توسط «داعش» که احتمالاً به‌نفع موزه‌های بزرگ جهان بود. میراث‌فرهنگی نماد و نمود تلاش جمعی یک ملت در بستر زمان و ذخیرهٔ دانایی و توانایی نسل‌های گذشته هستند. پس آثار فرهنگی و اشکال متنوع آن به‌مثابهٔ موجود زنده‌ای هستند که می‌توانند همواره بازیابی/بازسازی و حفاظت شوند و به‌صورت مداوم برای کشورها کاربردهای متنوع و متعدد داشته باشند، و ابرقدرت‌ها با بردن آثار و خالی نمودن این کشورها از میراث‌فرهنگی، به‌واقع قدرت نمادین کشورها را تخلیه می‌نمایند. پرسش این پژوهش، تبیین ارزش‌ها، به‌ویژه ارزش «هژمونی نمادین» میراث‌فرهنگی است. میراث‌فرهنگی مصداق جغرافیای فرهنگی یک سرزمین است که حوزهٔ نفوذ و رقابت تلقی می‌شود. شیوه‌های جلوگیری از حوزهٔ نفوذ و مصادرهٔ میراث‌فرهنگی چگونه است؟ پژوهش حاضر، نظریه‌ای را ارائه می‌دهد که براساس این نظریه، میراث‌فرهنگی به‌مثابهٔ دارایی فرهنگی قلمداد شده و می‌تواند جایگاهی بااهمیت در تصمیمات اقتصادی، جغرافیای سیاسی و جغرافیای فرهنگی کشور داشته باشد. درنهایت، شکل‌گیری منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی در خاورمیانه را با ذکر مصادیقی تبیین، و دلایل منازعه قدرت‌ها برای تصاحب میراث‌فرهنگی کشورهای هدف را تحلیل کرده است.

کلیدواژگان: دارایی، میراث‌فرهنگی، هژمونی، جغرافیای فرهنگی، منازعه.

I. دانشیار گروه باستان‌شناسی، دانشکدهٔ علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
Email: bafkhami@uma.ac.ir

ارجاع به مقاله: افخمی، بهروز، (۱۴۰۱). «هژمونی نمادین و منازعه دارایی‌های میراث‌فرهنگی». مطالعات باستان‌شناسی پارسه، ۶ (۲۰): ۳۹۴-۳۷۳. (https://dx.doi.org/10.66224/PJAS.6.20.373).
صفحهٔ اصلی مقاله در سامانهٔ نشریه: http://journal.richt.ir/mbp/article-1-543-fa.html

ناشر: پژوهشگاه میراث‌فرهنگی و گردشگری
حق نشر متعلق به نویسنده(گان) است و نویسنده تحت مجوز Creative Commons Attribution License به مجله اجازه می‌دهد مقالهٔ چاپ شده را در سامانه به اشتراک بگذارد، منوط بر این‌که حقوق مؤلف اثر حفظ و به انتشار اولیه مقاله در این مجله اشاره شود.

مقدمه

امروزه براساس میراث‌فرهنگی، تاریخ کشورها و ملت‌ها نوشته می‌شود. میراث‌فرهنگی شامل مجموعهٔ وسیعی از آثار ملموس و ناملموس/ منقول و غیرمنقول است که بسیاری از مکان‌ها، رویدادها، تاریخ شفاهی و مکتوب و سبک زندگی مردم از گذشته تا به امروز را دربر می‌گیرد. میراث‌فرهنگی و اشکال متنوع آن نمود عینی جغرافیای فرهنگی یک سرزمین هستند که همواره باید بازسازی و حفاظت شوند و به‌دلیل امکان ارتباط با توده‌های مردم قابلیت نمایش و درمعرض دید قرار دادن در مکان‌های مختلف اعم‌از موزه‌ها یا نمایشگاه‌ها و... را دارند. رقابت برای به‌دست آوردن حوزهٔ نفوذ در کشورهای دارای ارزش جغرافیای فرهنگی به شیوه‌ها و با ابزارهای گوناگون محقق می‌شود. رقابت‌های جغرافیای سیاسی و نمایش قدرت تنها ازطریق جنگ و تخریب تأسیسات امروزی یک سرزمین حاصل نمی‌شود، بلکه تخریب نمودهای عینی میراث‌فرهنگی یک سرزمین از مواردی است که همواره کشورهای سلطه‌طلب برای ازبین‌بردن ارزش‌های جغرافیایی سرزمین‌های دارای ارزش جغرافیای سیاسی و جغرافیای فرهنگی انجام می‌دهند. بی‌اعتبار ساختن پیشینهٔ فرهنگی کشورهای هدف و از بین بردن یا کم‌توان کردن ارزش جغرافیای فرهنگی با هزینهٔ کمتری صورت می‌گیرد که آن را می‌توان یکی از مصادیق «جنگ نرم» تلقی نمود. این نوع جنگ، زمینهٔ قلمرو گستری کشورهای سلطه‌طلب در مناطق دارای ارزش‌های جغرافیای اقتصادی را با از بین بردن ارزش‌های جغرافیای فرهنگی فراهم می‌سازد. ازطرفی دیگر، توجه به میراث‌فرهنگی و بهره‌برداری از آن در زمینه‌های گوناگون اقتصادی، فرهنگی، بستری را برای نمایش قدرت ازطریق ارزش‌های مادی و معنوی که امروزه به «قدرت نرم» مصطلح شده است، فراهم می‌سازد و امکان مناسب برای قلمروخواهی و حفظ فضای جغرافیایی همراه با ارزش‌های مادی و معنوی آن را تأمین می‌نماید. هم‌چنین برای دست‌یازی به سلطهٔ دائمی فرهنگی، کشورهای سلطه‌طلب با مطالعه و به‌کارگیری نقاط ضعف و قوت کشورها در بستر زمانی، با بازخوانی و بازنمایی میراث‌فرهنگی در کشورهای هدف، اهداف توسعه‌طلبانهٔ خویش را دنبال می‌نمایند. این نوع رویکرد و پارادایم کشورهای سطله برای از بین بردن ارزش‌های جغرافیای فرهنگی را می‌توان در چارچوب نظریهٔ «هژمونی نمادین و منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی» مطرح نمود. با توجه به جایگزینی انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک همانند انرژی‌های باد و خورشید، نیاز دنیا، به‌ویژه ابرقدرت‌های جهان به نفت و انرژی‌های فسیلی روزبه‌روز کمتر خواهد شد، به‌اصطلاح با توجه به از دست رفتن اهمیت نفت در آیندهٔ نه‌چندان دور، تملک دارای‌های فرهنگی به‌جای نفت و انرژی، میراث‌فرهنگی کشورهای صاحب میراث غنی فرهنگی را عاملی برای مناقشه و منازعهٔ کشورها، به‌ویژه ابرقدرت‌ها برای استیلا بر دیگر کشورها و ملت‌ها خواهد نمود. داشتن میراث‌فرهنگی غنی هم می‌تواند فرصت و هم تهدید را برای کشورهای هدف به‌دنبال داشته باشد. به‌نظر می‌رسد یکی از اهداف طراحان جنگ سوریه و عراق، خالی‌کردن کشورهای هدف از دارایی‌های فرهنگی و سرازیر کردن آن به موزه‌های کشورهای ابرقدرت جهان بود. کشور ایران با وجود داشتن سابقهٔ فرهنگی و تمدنی دیرینه و میراث مادی و معنوی غنی، به موضوع استفاده از میراث‌فرهنگی به‌مثابهٔ «دارایی‌های فرهنگی» نگاه نکرده و نتوانسته است در رقابت بین‌المللی در زمینهٔ قدرت نرم و قلمروخواهی فرهنگی ازطریق آن، اقدام درخوری انجام دهد. در چند دههٔ اخیر امپریالیسم و گروه‌های تروریستی، ازجمله «داعش» با ازبین‌بردن میراث‌فرهنگی در کشورهایی نظیر عراق، سوریه و افغانستان نشان‌دادند یکی از اقدامات آن‌ها برای حفظ سلطه در سرزمین‌های جغرافیای سیاسی و جغرافیای اقتصادی، از بین بردن ارزش‌های جغرافیای فرهنگی و تخلیهٔ آن سرزمین‌ها از ارزش‌های معنوی و اعتبار تاریخی است.

پرسش پژوهش: پرسش این پژوهش، تبیین ارزش‌ها، به‌ویژه ارزش «هژمونی نمادین» میراث‌فرهنگی است. میراث‌فرهنگی مصداق جغرافیای فرهنگی یک سرزمین است که حوزهٔ

نفوذ و رقابت تلقی می‌شود. شیوه‌های جلوگیری از حوزهٔ نفوذ و مصادرهٔ میراث‌فرهنگی چگونه است؟

روش پژوهش: پژوهش حاضر نظریه‌ای را ارائه می‌دهد که براساس این نظریه، میراث‌فرهنگی به‌مثابهٔ دارایی فرهنگی قلمداد شده و می‌تواند جایگاهی بااهمیت در تصمیمات اقتصادی، جغرافیای سیاسی و جغرافیای فرهنگی کشور داشته باشد. در ابتدا ازطریق مطالعات کتابخانه‌ای اطلاعات موردنیاز گردآوری شده است و سپس منطبق با مواردی که در نظریه به آن توجه شده، تنظیم گردیده‌اند. ابتدا درمورد میراث‌فرهنگی و ارزش‌های مترتب با آن اطلاعاتی آورده شده و سپس درمورد کشورهایی که توسط امپریالیسم و گروه تروریستی داعش، ارزش‌های فرهنگی آن‌ها از بین رفته و یا خارج شده، اشاره شده و سپس نظریهٔ «هژمونی نمادین و منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی» تبیین شده است.

پیشینهٔ پژوهش

با توجه به جست‌وجوهای به‌عمل‌آمده، در ارتباط با عنوان پژوهش حاضر کار تحقیقی صورت نگرفته و حتی پژوهشی در ارتباط با ارزش‌های میراث‌فرهنگی به‌عنوان عاملی درجهت حفظ موقعیت جغرافیای سیاسی و جغرافیای فرهنگی انجام نشده است. یک مورد کار تحقیقی که می‌تواند کمی نزدیک به‌عنوان و محتوای مقالهٔ حاضر باشد، «نقش میراث‌فرهنگی در تقویت هویت فرهنگی» تألیف «مرادی» است که در ماهنامهٔ مهندسی فرهنگی (۱۳۹۰) منتشر شده است.

میراث‌فرهنگی

«کنوانسیون میراث جهانی یونسکو» در گام نخست، میراث را به میراث طبیعی و فرهنگی طبقه‌بندی کرده است. میراث‌فرهنگی هر کشور یکی از اساسی‌ترین ارکان تحکیم هویت، ایجاد خلاقیت و خودباوری ملی است. هویت ملی یکی از ابعاد قدرت ملی است. هویت ملی دارای شاخص‌های متعدد اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی و سیاسی است. درواقع، این شاخص‌ها ابعاد پای‌بندی هویت ملّی به‌شمار می‌روند که موجب شکل‌گیری و پایداری مشترکات یک ملت می‌شود (حیدری و حیدری‌نبی، ۱۳۹۳: ۶۸-۶۷). میراث هر کشوری ازنظر جغرافیایی بیانگر سابقهٔ تاریخی حیات و فعالیت اجداد انسان‌های ساکن در قلمرو آن کشور است و به‌عبارتی عمق و ریشهٔ تاریخی یک ملت را بیان می‌کند. این‌گونه آثار معرف سطح فرهنگ و تمدن، خصیصه‌های فرهنگی و الگوی زندگی مردمان ساکن در فضای جغرافیایی ادوار تاریخی گذشته هستند؛ بنابراین میراث‌فرهنگی ازسویی پدیدآورندهٔ هویت، و ازسوی دیگر تأمین‌کنندهٔ حقوق سیاسی و سرزمینی برای مردم است. میراث‌فرهنگی بیان‌کنندهٔ پیشینهٔ تاریخی، تمدن و فرهنگ هر کشوری است که شکل‌گیری و به‌وجود آمدن آن در طی سالیان متمادی صورت گرفته است. میراث‌فرهنگی به‌عنوان نماد عمدتاً نشانه‌ها یا سامانه‌ای از نشانه‌های عمومی‌اند که درگذر زمان سیمایی فراگیر، مردم‌پسند، هنجاری و ارزشی یافته و گاه توانسته‌اند مبنای عرف و قانون در مناسبات اجتماعی قرار گیرند (نصرتی و کاویانی‌راد، ۱۳۸۳: ۱۵۵). میراث[1] حوزهٔ گسترده‌ای دارد و دایرهٔ شمول آن نیز بیشتر است. برای درک بهتر میراث، کنوانسیون میراث جهانی یونسکو، میراث را طبقه‌بندی کرده است؛ میراث در مرحلهٔ اول، به میراث‌طبیعی[2] و میراث‌فرهنگی[3] تقسیم می‌شود. میراث‌طبیعی شامل تمامی چشم‌اندازهای طبیعی، عوارض زمین اعم‌از کوه‌ها و دریاها و...، جاذبه‌های زمین‌ریخت‌شناسی و... است. تنوع میراث‌فرهنگی از میراث‌طبیعی بیشتر بوده، به‌همین دلیل برای تبیین و تفکیک عناصر میراثی، میراث‌فرهنگی به دو بخش میراث‌فرهنگی ملموس[4] و میراث‌فرهنگی ناملموس[5] تقسیم می‌شود. میراث‌فرهنگی ملموس نیز به میراث‌فرهنگی ملموس منقول[6] که مشتمل‌بر اموال (اشیاء) فرهنگی

و تاریخی و هنری است و میراث‌فرهنگی ملموس غیرمنقول[۷] (معماری...) شامل: محوطه‌ها، چشم‌اندازها و مناظر، سازه‌ها و ساختارها و آثار طبیعی، فرهنگی و... تقسیم می‌شود. میراث‌فرهنگی ناملموس شامل: سنت‌ها و نمودهای شفاهی، هنرهای نمایشی، عادت‌ها و رسم‌های اجتماعی، آئین‌ها و جشن‌ها، دانش‌ها و عادت‌ها و رسم‌های مربوط به طبیعت و کیهان و مهارت در هنرهای دستی و سنتی است که هرکدام از این موارد شاخه‌ها و زیرشاخه‌هایی خاص خود را دارند. طبقه‌بندی ارزشی و ابعاد تأثیرگذاری میراث‌فرهنگی می‌تواند به حوزه‌های بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی تقسیم شود (Landorf, 2009: 57). میراث‌فرهنگی، مجموعه‌ای از ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی، علمی، باستان‌شناختی، معماری، هنری، معنوی و مذهبی، منحصربه‌فرد و تجدیدناپذیر هستند که مشتمل‌بر میراث ملموس (مادی) و میراث غیرملموس (معنوی) است که مصادیق آن عبارتنداز: محوطه‌های میراث‌فرهنگی، شهرهای تاریخی، مکان‌های مذهبی طبیعی، میراث‌فرهنگی زیرآب، موزه‌ها، میراث‌فرهنگی منقول/ اموال فرهنگی تاریخی و هنری، صنایع‌دستی، میراث و اسناد دیجیتال، میراث سینمایی، سنت‌های شفاهی، زبان‌ها، جشنواره‌ها، مناسک و عقاید، صدا و موسیقی، هنرهای نمایشی، طب سنتی، ادبیات، سنت‌ها و شیوه‌های آشپزی، بازی‌ها و ورزش‌های سنتی (Smith, 2006, 102). ایران به‌دلیل موقعیت و شرایط جغرافیایی و نقش ارتباطی بین فضاهای جغرافیای پیرامونی توانسته است صاحب میراث‌فرهنگی گسترده‌ای شود که نشانهٔ وجود تمدن در این منطقه در ادوار تاریخی گذشته است. آثار مادی و معنوی برجای‌مانده از پیشینیان ما حاصل تلاش‌های مستمر، فنون، مهارت‌ها، ابتکارات، خلاقیت‌ها و برخوردهای اجتماعی-فرهنگی آنان بوده است. در ابداع این‌گونه آثار، گذشتگان ما از شرایط طبیعی حاکم در محل سکونت تأثیر پذیرفته‌اند و در ارتباط با آن‌چه محیط طبیعی در اختیار قرار داده، فعالیت کرده‌اند. تنوع میراث مادی (ملموس) و معنوی (غیرملموس) ایران گویای ارزش‌هایی است که به تاریخ طولانی و پیچیدهٔ این سرزمین تعلق دارند. میراث‌فرهنگی ایران شامل منظری فرهنگی است که آثار معماری و یادمان‌ها، مراکز تاریخی، مجموعه بناها، موزه‌ها، اسناد، کتابخانه‌ها، محوطه‌های باستانی، غارهای اولیه، مناظر فرهنگی، پارک‌ها و باغ‌های تاریخی، سنت‌های شفاهی، آداب اجتماعی، دانش سنتی، صنایع‌دستی، فضاهای فرهنگی و... و اموال فرهنگی، تاریخی و هنری جزو مصادیق آن به‌شمار می‌روند.

از کشور ایران تاکنون ۲۶ اثر فرهنگی در میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است؛ چغازنبیل، تخت‌جمشید، میدان نقش‌جهان اصفهان نخستین مکان‌هایی هستند که در سال ۱۹۷۹م.، در فهرست میراث جهانی به ثبت رسیدند. در پی ثبت این سه اثر نام‌برده‌شده، ۱۴ اثر دیگر شامل: تخت‌سلیمان (۲۰۰۳)، بم و فضای فرهنگی آن (۲۰۰۴)، پاسارگاد (۲۰۰۴)، گنبد سلطانیه (۲۰۰۵)، سنگ‌نبشتهٔ بیستون (۲۰۰۶)، مجموعه کلیساهای آذربایجان (۲۰۰۸)، سازه‌های آبی شوشتر (۲۰۰۹)، مجموعه تاریخی بازار تبریز (۲۰۱۰)، آرامگاه شیخ‌صفی‌الدین اردبیلی (۲۰۱۰)، باغ ایرانی (۲۰۱۱)، مسجد جامع اصفهان (۲۰۱۲)، برج گنبدقابوس (۲۰۱۲)، کاخ گلستان تهران (۲۰۱۳)، شهرسوخته (۲۰۱۴)، شوش (۲۰۱۵) و روستای تاریخی میمند کرمان (۲۰۱۵) به فهرست میراث جهانی اضافه شدند. مکان‌های تاریخی و محوطه‌های زیر نیز برای ثبت در میراث جهانی یونسکو ازسوی ایران پیشنهاد شده است که عبارتنداز: قصرشیرین (۱۹۹۷ و ۲۰۰۷)، مجموعه شهرهای ساسانی: بیشاپور، فیروزآباد و سروستان (۱۹۹۷ و ۲۰۰۷)، نقش‌رجب و نقش‌رستم (۱۹۹۷)، تپه‌سیلک (۱۹۹۷ و ۲۰۰۷)، محور تاریخی اصفهان (۲۰۰۷)، طاق‌بستان (۲۰۰۷)، کوه‌خواجه (۲۰۰۷)، کنگاور (۲۰۰۷)، ساختار تاریخی یزد (۲۰۰۷)، شهر تاریخی میبد (۲۰۰۷)، بندر سیراف (۲۰۰۷)، بازار قیصریه لار (۲۰۰۷)، بسطام و خرقان (۲۰۰۷)، بافت تاریخی دامغان (۲۰۰۷)، نمای فرهنگی و طبیعی رامسر (۲۰۰۷)، مسجدکبود (۲۰۰۷)، چشم‌انداز فرهنگی توس (۲۰۰۷)، شهر تاریخی ماسوله (۲۰۰۷)، ایزدخواست (۲۰۰۷)، الموت

(۲۰۰۷)، قنات گناباد (۲۰۰۷)، زوزن (۲۰۰۷)، درهٔ خرم‌آباد (۲۰۰۷)، جیرفت (۲۰۰۷)، محور تاریخی سلجوقیان و غزنویان خراسان (۲۰۰۷)، چشم‌انداز فرهنگی کردستان (۲۰۰۷)، جادهٔ ابریشم (۲۰۰۸)، چشم‌انداز فرهنگی و طبیعی ایذه (۲۰۰۸)، مجموعهٔ تاریخی زندیهٔ کرمان (۲۰۰۸)، ساختار تاریخی-فرهنگی کرمان (۲۰۰۸)، هگمتانه (۲۰۰۸)، مجموعهٔ پل‌های تاریخی لرستان (Tentative world heritage lists, 2020).

علاوه‌بر موارد بالا، هزاران محوطهٔ باستان‌شناسی به‌جامانده از دوره‌های مختلف، شهرهای زنده و فعال با بافت تاریخی ارزشمند، هزاران بنا و مجموعهٔ تاریخی واجد ارزش‌های نفیس فرهنگی-تاریخی و صدها هزار قطعه‌اثر منقول تاریخی موجود در موزه‌ها، هنرهای اصیل سنتی با ریشه‌های چندصدساله در تاریخ و فرهنگ این ملت و جامعه‌ای با آداب و سنن منحصربه‌فرد، یادگارهای گران‌قدر تمدن و فرهنگ غنی، اصیل و بی‌نظیر ایران است. این سرمایهٔ عظیم معنوی و فرهنگی که بنیان تبیین، تحکیم و اقتدار فرهنگ ملی و اسلامی است، تنها با رویکرد و راهبرد اقتصادی مبتنی‌بر میراث‌فرهنگی می‌تواند به‌شکلی پایدار برای نسل حال و آینده حفاظت و بهربرداری شود؛ بهره‌مندی از آن برای ساختن حال و حفاظت از آن به‌منظور انتقال آن به نسل آینده، وظیفه و حق تمام آحاد جامعه است.

ارزش‌های مترتب بر میراث‌فرهنگی

یکی از کلیدی‌ترین موضوعات در مباحث مربوط به میراث‌فرهنگی موضوع «ارزش» است (Han, 2001: 21)؛ چراکه تمام آن‌چه ما در رابطه با میراث‌فرهنگی انجام می‌دهیم اعم‌از شناسایی، حفاظت و معرفی همه به‌خاطر ارزش‌هایی است که در میراث‌فرهنگی نهفته است. ارزش‌های میراث‌فرهنگی با تغییر شرایط در یک جامعه و یا انتقال از جامعه‌ای به جامعه‌ای دیگر تغییر می‌یابند. برخی ارزش‌ها مربوط به جنبه‌های ذاتی اثر و برخی دیگر نیز وابسته به موقعیت و چگونگی ارتباط آن اثر با محیط اطرافش است. توجیه ارزش‌های میراث‌فرهنگی برای جامعهٔ میزبان، تضمین حفاظت از آن برای نسل‌های حال و آینده است؛ هرچند منشورهای جهانی، ازجمله منشور بورا استرالیا و منشورهای جدید دیگر درمورد فواید ملموس و غیرملموس میراث‌فرهنگی و استفاده و بهره‌برداری عقلایی و راهبردی از منابع و دارایی‌های فرهنگی رهنمودهایی را ارائه کرده‌اند. در گام نخست و در سطح اول، ارزش‌های مترتب بر میراث‌فرهنگی عبارتنداز: ارزش‌های فرهنگی، ارزش‌های آموزشی و دانشگاهی، ارزش‌های تفریحی، ارزش‌های نمادین، ارزش‌های هویتی، ارزش‌های اطلاعی، ارزش‌های زیبایی‌شناسی، ارزش‌های اقتصادی (Harrison, 2011: 281-282).

میراث‌فرهنگی و جامعهٔ معاصر ایران

هر کشوری برای اعمال‌نفوذ در سایر کشورهای منطقه تلاش می‌کند تا این‌که به اهداف خود دست‌یابد یا از کنش‌هایی سایر کشورها که سد راه این اهداف است، جلوگیری کند و در این مسیر ابزارها و راهبردهای گوناگونی را به‌کار می‌گیرد که ممکن است به منازعه و کشمکش بینجامد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۶). در نظریهٔ «هژمونی نمادین و منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی» به تمام ابعاد و تأثیرگذاری میراث‌فرهنگی برمبنای شرایط آیندهٔ جهان بحث می‌شود، اما تغییر نگاه به حوزهٔ میراث‌فرهنگی ازمنظر اقتصادی و استفاده از آن در چارچوب اقتصاد فرهنگی می‌تواند قرائتی تازه از موجودیت بسیار غنی میراث‌فرهنگی برای توسعهٔ کشور ارائه نماید. میراث‌فرهنگی ایران نقش بنیادینی در حفظ هویت فرهنگی ایران و معرفی آن به جهانیان دارد، هویت فرهنگی ایران از رهگذر میراث‌فرهنگی، زمینه‌ساز هویت و قدرت ملی است. با توجه به امر قدرت ملی توسعهٔ همه‌جانبه و متوازن در تمامی زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را طلب می‌کند.

به‌عبارت دیگر، قدرت تنها یک عنصر سیاسی نیست، بلکه محصول بسیج تمامی منابع مادی و معنوی کشورهاست (حیدری و حیدری‌نبی، ۱۳۹۳: ۶۱).

با وجود این، ابعاد معرفتی و الزام وجود میراث‌فرهنگی برای جامعهٔ ایران و متولیان امر چندان شناخته‌شده نیست. تنوع و تعدد میراث‌فرهنگی و شواهد باستان‌شناختی، کشور ایران را جزو چند کشور اول باستانی و با تمدن جهانی معرفی کرده است. در ایران، بیش از هزاران محوطهٔ باستان‌شناختی قابل‌کاوش دارای اثر وجود دارد. علاوه‌بر این، اموال منقول فرهنگی موجود در موزه‌ها، در دست مردم و در اختیار دولت را که درمجموع بالغ‌بر چندین میلیون اثر فرهنگی تاریخی و هنری است، نیز باید به آمار موجود اضافه کرد. علاوه‌بر همهٔ این‌ها، حوزهٔ بسیار غنی میراث معنوی ایران را با میراث‌فرهنگی مادی باید در یک چشم‌انداز دید. بی‌تردید کشور ایران، نه‌تنها استفاده از ظرفیت عظیم میراث‌فرهنگی را درراستای توسعهٔ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور مدنظر قرار نداده، بلکه از آینده‌نگری و برنامه‌ریزی ابرقدرت‌ها نیز در این‌زمینه چندان اطلاعی نداشته یا آن‌را چنان مهم تلقی نکرده است. همین عوامل تأکید و موجودیت و اصالت نظریهٔ پیش‌گفته را برای کشور به اثبات می‌رساند.

میراث‌فرهنگی ایران درحال‌حاضر، توازن مابین نیازهای مردم و بهره‌برداری از میراث‌فرهنگی و باستان‌شناختی در تئوری و عمل و بافت اجتماعی و قانونی بررسی نکرده و رهیافت‌های نوینی را در ارتباط با چگونگی مدیریت و بهره‌برداری و کاربردی نمودن میراث در هر دو حوزهٔ ملموس (مادی)، ناملموس (معنوی) و منقول و غیرمنقول ارائه و انجام نداده است. میراث‌فرهنگی ایران به‌عنوان معتبرترین نمادهای به‌جامانده از گذشتگان و تمدن‌های ازمیان‌رفتهٔ این سرزمین با وجود داشتن ارزش و اهمیت بسیار برای جامعه، درمعرض تهدیدها و چالش‌های گوناگونی است. چه‌بسا میراثی که براثر گذر زمان و وقوع حوادث مختلف، امروزه هیچ اثری از آن‌ها باقی نمانده است؛ بدین‌ترتیب دور از تصور نخواهد بود که در آینده‌ای دور یا نزدیک، برخی از میراث‌فرهنگی، بدون تدبیر لازم درخصوص حفظ و مدیریت آن‌ها از وضعیت کنونی خارج و یا براثر عوامل مخرب نابود و به باد فراموشی سپرده شوند، راهبرد ارتباط با مردم و اقتصاد میراث‌فرهنگی می‌تواند راهگشا باشد.

راهبرد ارتباط با مردم

این امر از اصول اقتصاد دانش‌بنیان بوده و باعث می‌شود که از تمام استعدادها و ظرفیت‌های مردم درجهت تولید ثروت و دست‌یابی به قدرت، استقلال و امنیت اقتصادی استفاده شود (میرمعزی، ۱۳۹۱: ۵۹؛ معمارنژاد، ۱۳۸۴: ۸۷). در بیانات مقام معظم رهبری، به نقش مهم مردم از همه مهم‌تر بر محقق شدن اقتصاد مقاومتی تأکید شده است (خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۱۰۷). یکی از بهترین رویکردها در ذیل نظریهٔ پیش‌گفته، استفاده از میراث‌فرهنگی با نگاه اقتصادی، مشارکت مردمی و اقتصاد مقاومتی است. تأکید به مشارکت مردم و بازنگری در تصمیمات مدیریت و تفکرات حفاظت با نیت و قصد فرهنگی راهنمایی و هدایت، نیاز به مشاوره و درگیر کردن و مشارکت مردم، اهمیت مضاعف دادن به اهمیت تفسیر را موردتوجه قرار می‌داد. ارتباط با مردم می‌تواند علاوه‌بر پاسخ‌گویی به علایق مردم، استفاده و بهره‌برداری عقلایی و راهبردی از دارایی فرهنگی را به سرانجام رساند. هم‌چنین ارتباط با مردم می‌تواند افزایش علاقهٔ عمومی و تقاضا برای کسب اطلاعات، و همکاری فعالانه‌تر در حفاظت و بهره‌بردای از میراث‌فرهنگی را به‌دنبال داشته باشد (Jamesan, 2008: 1530)، مشارکت مردم در حفاظت میراث می‌تواند تلاش‌های دولت‌ها را در جایی‌که منابع مالی و انسانی ناکافی است، حمایت نماید. برنامه‌های بی‌شماری برای تشویق مردم برای مشارکت در مراقبت از میراث که ازجملهٔ آن‌ها سازمان‌های مردم‌نهاد است، وجود داشته است (Su & Li, 2012: 295).

اقتصاد میراث‌فرهنگی

اقتصاد مقاومتی و دانش‌بنیان نیازمند یک رهیافت کل‌نگرانه برای استفاده از تمامی ظرفیت‌ها و مؤلفه‌های اقتصادی در کشور است. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «امروز دشمن برای مبارزه با اسلام و جمهوری‌اسلامی، برروی مسألهٔ اقتصاد متمرکز شده است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۱۰۵؛ به‌نقل از: میرمعزی، ۱۳۹۱: ۵۲). با توجه به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی اعم‌از: انعطاف‌پذیری، فرصت‌سازی، مولد بودن، درون‌زایی و برون‌نگری، پیشرو بودن و... حوزهٔ دارایی‌های فرهنگی کشور می‌تواند با اتخاذ این راهبرد ویژگی‌ها و اصول اقتصاد مقاومتی که به «تعامل و مشارکت مردم» و «عینیت‌بخشی» استفاده از ظرفیت‌های درونی تأکید دارد، میراث‌فرهنگی را درراستای اقتصاد مقاومتی و دانش‌بنیان بهره‌برداری نماید. ارزش اقتصادی میراث‌فرهنگی عمدتاً در زیرمجموعهٔ اقتصاد فرهنگی ارزیابی می‌شود (Grodach, 2012: 5). این نظریه می‌تواند پیاده‌سازی استفاده از میراث‌فرهنگی را درراستای اقتصاد مقاومتی تبیین نماید. تاکنون موضوع مهم بهره‌برداری اقتصادی از میراث‌فرهنگی و به‌شمار آوردن میراث‌فرهنگی برای استفاده اقتصادی در کشور در اسناد بالادستی و قوانین مصوب موضوعیت نداشته است؛ درحالی‌که امروزه کشورها از تمامی ظرفیت‌ها برای توسعهٔ اقتصادی استفاده می‌کنند.

میراث‌فرهنگی در جهان

امروزه «میراث» به‌عنوان ابزاری برای «توسعهٔ پایدار» است (Hodder, 1990: 13). برای اولین‌بار، کنوانسیون میراث جهانی یونسکو از سال ۲۰۰۲م.، میراث‌فرهنگی را به‌عنوان ابزاری برای توسعهٔ پایدار معرفی کرد. از آن زمان به‌بعد، دولت‌ها در محافظت از میراث بیش‌ازپیش ترغیب شدند. براساس معیار «ارزش» میراث‌فرهنگی در دنیا دارای طبقه‌بندی‌های مختلفی است. میراث‌فرهنگی که دارای «ارزش جهانی برجسته[۸]» است، معمولاً در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت می‌شود و این به این معناست که میراث با وجود تعلق مکانی به همهٔ بشریت متعلق است. «ارزش جهانی برجسته» به‌وسیلهٔ یونسکو تشخیص داده می‌شود، اگر چنانچه یک بنای یادبود، یک نمونهٔ برجسته از یک مرحلهٔ خاص یا فرهنگ یا جامعه و یا تمدن خاص باشد؛ به‌عبارت دیگر، آن یک نمونهٔ برجسته از یک نوع محوطه باشد. بنای یادبود هم‌چنین لازم است تا «اصالت» و «اعتبار» داشته باشد (Behavides, 2008: 1088).

حفاظت از محوطه‌های میراث‌فرهنگی معمولاً برحسب شاخص‌های اهمیت جهانی و علمی ارزیابی می‌شود، اگرچه به‌طور فزاینده‌ای تأثیرات محوطه‌ها و بناهای یادبود بر رفاه اقتصادی و اجتماعی جوامع شناسایی شده است. گفتمان حقوق بشر با وجود بسیاری از مسائل و محدودیت‌هایش، مکانیسم احتمالی را برای ارزیابی میراث ازنظر عدالت و رفاه اجتماعی ارائه می‌کند. عناصر مختلف میراث‌فرهنگی و بناهای یادبود برحسب دانش عینی و ذهنی و تغییرات فرهنگی که در خود نهفته دارند، دانش ارائه می‌کنند.

علاوه‌بر این‌که میراث‌فرهنگی، علائم و نمادهای نیاکان، آیکون‌های هویتی، اشیاء قدرت اجتماعی، منابع درآمدی و... نیز می‌توانند داشته باشند. امروزه متولیان میراث‌فرهنگی جهان، مدیریت میراث را به‌طور فزاینده‌ای به مسائلی همانند ارزش توسعه و اقتصاد، حساسیت‌های مذهبی و نقش میراث در شکل هویت گره زده و به موضوعات عدالت و رفاه جامعه براساس میراث‌فرهنگی به‌همراه برآورد و ارزیابی علمی ارزش‌های فرهنگی برجسته برای بشریت به‌عنوان یک کل درنظر می‌گیرند.

صحبت از عدالت اجتماعی و رفاه اجتماعی، گفتمان مربوط به میراث‌فرهنگی را به گفتمان مربوط به حقوق بشر نزدیک‌تر ساخته و ارزش‌های نامرئی میراث‌فرهنگی موردتوجه واقع شده

است. طبقه‌بندی انتزاعی ارزش‌ها، مؤلفه‌های فراگیر جامعه را درگیر کرده و قدرت‌های جهانی را درراستای رقابت به‌طرف میراث‌فرهنگی سوق داده است. فعالیت‌های دانش باستان‌شناسی در حوزهٔ میراث‌فرهنگی «مکان‌ساز» و «تاریخ‌ساز» است. باستان‌شناسی زمان‌ها و مکان‌ها را تولید می‌کند. اشیاء و بناهای یادبود در زندگی اجتماعی ظاهر می‌شود، از این‌نظر باستان‌شناسان هم‌چنین روابط اجتماعی را در دنیای پیرامون آن‌ها ایجاد می‌کنند. زمانی‌که آن‌ها مکان‌ها و تاریخ‌ها را ساختند، آن‌ها صنایع‌دستی و بناهای یادبودی را ایجاد می‌کنند که مردم ناگزیر هویت‌ها را بازتعریف کرده و با آن‌ها کنار می‌آیند، اما زمانی‌که قدرت‌ها برای تصاحب میراث‌فرهنگی و دارایی‌های فرهنگی یک ملت منازعه دارند و میراث‌فرهنگی را به‌طرف کشورهای مبدأ خویش به غارت می‌برند، از تمامی ارزش‌های پیش‌گفتهٔ کشورهای صاحب میراث‌فرهنگی را تخلیه می‌نمایند. اگر این امر صورت بگیرد، کما این‌که در عراق و سوریه اتفاق افتاد، آن کشور بدون میراث‌فرهنگی ممکن است به چه چیزی شبیه باشد؟ ابرقدرت‌ها درواقع با غارت دارایی‌های فرهنگی ملت‌ها «نسل‌کشی فرهنگی» را شروع کرده‌اند که همین موضوع می‌تواند در ادامهٔ فرمایشات مقام معظم رهبری درخصوص تعبیر «جنگ نرم» قابل‌ارزیابی باشد. بدون میراث‌فرهنگی شاخص و دارای عینیت، یک کشور درمقایسه با دیگر کشور با محدودیت‌های گفتمان حقوق بشر مواجه بود و «حقوق گفتمانی» خویش را دربارهٔ مسائل کلیدی، ازجمله مالکیت سرزمینی و... از دست خواهد داد و هم‌چنین در بعد فردی، افراد یک جامعه حقوق بر تفریح، آموزش یا لذت از زندگی فرهنگی را تجربه نخواهند نمود. توجه به میراث‌فرهنگی و کاربری آن در ابعاد زندگی کشورها را صاحب «قدرت نرم» می‌کند. قدرت نرم عبارت است از توانایی کسب آن‌چه می‌خواهید، ازطریق جذب کردن، نه ازطریق اجبار و پاداش (محمدی، ۱۳۹۳: ۱۲۵). علاوه‌بر این، توجه به میراث‌فرهنگی بخشی از قلمرو خواهی است و نابودی آن توسط ابرقدرت‌ها بخشی از قلمروگستری است. به بخشی از تمایلات قلمروخواهانهٔ انسان که ناظر بر فزون‌خواهی و سیطره‌جویی انسان است و در اشکال کشورگشایی، چپاول، استثمار، سلطه‌جویی بر دیگر قلمروها نمود می‌یابد، قلمرو گستری نام دارد. از آنجاکه قلمروخواهی کوشش و زمینه‌ای برای ساخت قلمرو و قلمروگستری است، پس مستلزم روش‌ها و ابزارهای متعددی است که طی زمان تکامل‌یافته‌اند و امروزه بسیاری از آن‌ها ماهیتی نرم‌افزاری دارند. با این‌حال، کنش‌گران و بازیگران سیاسی برای قلمروخواهی الزاماً نیازمند پایش کامل و به‌دست‌آوردن سرزمین نیستند، بلکه نفوذ و کنترل اذهان عمومی و کنش‌گران سیاسی نیز آن سرزمین را به قلمرو آن‌ها تبدیل می‌کند. به‌همین دلیل است که دانشمندان معتقدند قلمروگستری و گونه‌های مختلف اعمال آن، باید به‌عنوان وسیله‌ای برای نیل به یک هدف مشخص همانند ادامهٔ بقا، سلطهٔ سیاسی و یا بیگانه‌ستیزی شناخته شود (کاویانی‌راد و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۲).

داعش و میراث‌فرهنگی

داعش برای برقراری خلافت اسلامی در سرزمین‌های مورد ادعایش و کل خاورمیانه و انتصاب خلیفه برای تمام مسلمین خاورمیانه است (علی‌شاهی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۱). امروز تروریست‌ها برای به چالش کشیدن حکومت‌ها و همین‌طور جلب‌توجه رسانه‌ها و اعلام موجودیت، نمادها و چشم‌اندازهای سیاسی و حتی غیرسیاسی قدرت حاکم را مورد حمله قرار می‌دهند (اطاعت و دبیری، ۱۳۹۵: ۳۵). یکی از موارد، تخریب آثار فرهنگی در نواحی تحت‌نفوذ آن‌هاست که نشان‌دهندهٔ قلمروخواهی آنان است؛ ازجملهٔ از این تخریب‌ها، تخریب معبد پالمیرا سوریه است. این معبد در پالمیرا نخستین‌بار در سال ۱۷۵۳م.، توصیف شد (Murray, 1915: 268). در ۲۳ آگوست ۲۰۱۵م.، گروه تروریستی داعش با استفاده از ۳۰ تُن مواد منفجره اقدام به تخریب این معبد کرد. بعد از حملهٔ این گروه تکفیری به سوریه، این اثر تاریخی را که در لیست آثار تاریخی یونسکو به ثبت رسیده بود،

تخریب کرد. اعضاء این گروه اعلام کرده بودند که بعد از تصرف شهر، آثار آن را از بین خواهند برد؛ چراکه مظاهر بت‌پرستی در آن نمایانگر است (Persiannice.com ,available on: 2015/08/26). طاق‌نصرت اصلی‌ترین اثر تاریخی شهر پالمیرای سوریه، با قدمتی بیش از دوهزارسال، هدف دیگر گروه تروریستی داعش بود. این اثر باستانی، درواقع نماد شهر باستانی پالمیرا محسوب می‌شد که در اثر بمب‌گذاری توسط این گروه تروریستی و به‌روش معمول این گروه، در سپتامبر ۲۰۱۵م.، تخریب شد.

جنگ‌ها بزرگ‌ترین دشمن میراث‌فرهنگی به‌شمار می‌آیند، به‌گونه‌ای که تأثیرات مخرب جنگ بر میراث‌فرهنگی را به‌صورت عوامل پیشِ‌رو می‌توان مشاهده کرد: عامل اول، زمانی‌که ارتش نظامی درطول حمله به یک هدف نظامی مشروع، به یک بنای تاریخی و فرهنگی یا محوطهٔ باستان‌شناختی، آسیبی جدی وارد کند؛ عامل دوم، حذف مواد فرهنگی به‌منظور سود و منفعت آن و بزرگ‌نمایی اهدافشان است؛ سومین عامل، پاک‌سازی فرهنگی یا تخریب عمدی مکان‌های مذهبی و فرهنگی، سازمان‌های مهم و یا آثار باستانی به‌منظور حذف نماد قومی یا مذهبی یک گروه (Brodie, 2003: 10).

یکی از نمونه‌های غارت میراث جهانی یونسکو، شهرهای باستانی شمال سوریه است (Danti, 2014a: 1). غارت میراث‌فرهنگی در سوریه پدیدهٔ جدیدی نیست و مواردی از اشیاء مربوط به این منطقه را در بازارهای بین‌المللی قاچاق آثار باستانی شاهد هستیم (Gill, 2015: 73). تا قبل از سال ۲۰۱۱م.، کاوش‌های باستان‌شناسی داخلی و خارجی در ۱۳۸ محوطهٔ سوریه صورت می‌گرفت. اکثر این محوطه‌ها که در لیست آثار باستانی این کشور قرار نگرفته بودند، درمعرض حفاری‌های غیرقانونی توسط غارتگران آثار باستانی قرار داشتند. اما این تنها خطر تخریب آثار به‌شمار نمی‌آمد. درواقع، در این کشور بعد از تظاهرات و جنگ‌های داخلی، نخست‌وزیر سوریه دستور اقدامات امنیتی را صادر می‌کند، در پی این دستور و با توجه به روند بوروکراسی، اقدامات احتیاطی به‌منظور بهبود امنیت کشور برای تمامی سازمان‌ها ازجمله موزه‌ها با تأخیر صورت می‌گیرد که موجب می‌شود یک تندیس خدای آرامی که قدمت آن به قرن ۸ پ.م.، می‌رسید به سرقت برود. این تندیس مفرغی با طلا آب‌کاری شده بود (Cheikhmous, 2013: 351). از زمان شروع جنگ، طیف وسیعی از نهادهای دولتی، غیردولتی و گروه‌های ذینفع به‌طور منظم تحقیقاتی درخصوص وضعیت میراث‌فرهنگی در این کشور انجام داده‌اند. نشانه‌های افزایش نابودی و آسیب عمدی توسط گروه تروریستی داعش به میراث‌فرهنگی را در سوریه و عراق شاهد بودیم؛ البته این تخریب‌ها در کشوری چون سوریه با به‌شهادت‌رساندن سرآمدان باستان‌شناسی این کشور چون «خالد اسعد» و «قاسم عبدالله یحیی»، همراه بوده است (Danti et al., 2015: 1)، «کنتر» معاون پژوهش‌های باستان‌شناسی ادارهٔ کل سوریه، طرح او ایجاد برنامه‌های مردمی و تلاش باستان‌شناسان برای نجات آثار و محوطه‌های باستانی در مناطق جنگ‌زده این کشور بوده است (Leventhal & Daniels, 2014: 15) تخریب این میراث که در حال‌حاضر به یک بحران جهانی بدل شده، توجه بسیاری از سازمان‌های مسئول را به خود جلب کرده است؛ البته کمتر تلاش بشردوستانه‌ای درخصوص حمایت از مردم و میراث‌فرهنگی کشورهایی چون سوریه و عراق صورت می‌گیرد.

عراق، ازجمله کشورهای خاورمیانه است که درمعرض حملهٔ داعش قرار گرفت. این کشور به‌شدت دچار بحران‌های ناشی از عدم تجانس و فقدان یکپارچگی درمیان گروه‌ها و اقوام ملی است. وجود اقلیت‌های گوناگون نژادی، قومی و مذهبی در قالب مسلمانان (شیعه و سنی)، اعراب، کردها، ترکمن‌ها و... از ابتدای شکل‌گیری این دولت، مصادف با فروپاشی امپراتوری عثمانی، همواره مانعی در راه تحقق وحدت ملی و تجانس اجتماعی این کشور محسوب شده است (کلیدر، ۱۳۷۷: ۵۳). بعد از حملهٔ داعش به کشور عراق، شهرهای باستانی این کشور مرکز توجه این گروه

تروریستی قرار گرفتند و درواقع با تخریب آثار باستانی این کشور به پاک‌سازی تاریخ آن پرداختند که در اینجا به مهم‌ترین این تخریب‌ها در این کشور تاریخی اشاره شده است.

شهر باستانی نمرود در شمال‌شرق عراق که قدمت آن به قرن ۱۳ پ.م.، می‌رسد و شامل بناهای تاریخی بسیاری چون: زیگورات، کاخ، قلعه و معبدی به‌نام «نبو» است، در ۵ مارس ۲۰۱۵م.، به‌دست گروه تروریستی داعش افتاد و به سرنوشت دیگر شهرها و کشورهای تحت تصرف این گروه تکفیری دچار شد. این گروه با استفاده از مواد منفجره این شهر باستانی را با خاک یکسان کرده و به تخریب کامل آن منجر شدند. نمرود، معروف به «مروارید تمدن آشوری»، از مهم‌ترین اکتشافات قرن بیستم میلادی، است و از برجسته‌ترین مناطق باستانی عراق است. شاید بتوان گفت که این گروه ازطریق قاچاق این آثار، نیازهای مالی خود را تأمین می‌کنند و آثار غیرقابل‌حمل را تخریب می‌کنند.

نابودی اماکن فرهنگی در سراسر کشورهای خاورمیانه توسط گروه تروریستی داعش که عمدتاً مربوط به: مقابر، مساجد، کلیساها، زیارتگاه‌های شیعیان، مسیحیان و سایر فرقه‌ها بوده، با اهدافی چون تنوع فرهنگی، دامن زدن به تروریسم جهانی و تنش‌های فرقه‌ای و خشونت‌های دینی صورت می‌گیرد. از سال ۲۰۱۴م.، شاهد تجدید حیات این گروه و به‌دنبال آن هدف قرار دادن عمدی میراث‌فرهنگی هستیم. طبق آخرین آمار مؤسسهٔ آمریکایی پژوهش‌های شرقی (ASOR)، حدود ۲۵۰ تخریب آثار باستانی در منطقهٔ خاورمیانه مشاهده می‌کنیم که آمار واقعی شاید بیش از این باشد (Danti et al., 2015: 136-137). این‌که در تمام این موارد ذکرشده، گروه‌های تروریستی به فروش این آثار باستانی به چشم یک منبع درآمد برای تقویت گروه خود می‌نگرند، شکی نیست. در این‌خصوص می‌توان به گزارش‌های منتشرشده در این خصوص استناد کرد. «در گزارشی که در ژوئیه ۲۰۱۴م.، منتشر شده، ذکر گردیده که گروه‌های تروریستی یک محوطهٔ باستانی را به قیمت ۳۶ میلیون دلار به فروش رسانده‌اند. حتی اگر این ارقام خلاف آمار واقعی باشد، بازهم شواهد بسیاری از غارت محوطه‌ها و آثار باستانی در دست است. در دههٔ گذشته و یا به‌طور دقیق بعد از شروع جنگ در شرق میانه، توجه زیادی به آسیب‌پذیری محوطه‌های باستان‌شناسی و موزه‌ها در مناطق جنگی صورت گرفته است؛ به‌طور مثال، می‌توان به غارت موزهٔ ملی عراق در سال ۲۰۰۳م.، بعد از حملهٔ آمریکا، تخریب محوطه‌های افغانستان و سوریه و تخریب موزهٔ ملی قاهره به سال ۲۰۱۱م.، اشاره کرد که باستان‌شناسان و دوستداران آثار باستانی را در زمینهٔ تلاش برای حفاظت از میراث‌فرهنگی تشویق کرده است.

این درحالی است که دین مبین اسلام، میراث‌فرهنگی را به‌لحاظ توجه به برخی از مصادیق آن شامل میراث‌ها و آثار باقی‌مانده از گذشتگان در آموزه‌های دینی ما همواره به‌عنوان منبعی جهت مطالعهٔ آثار گذشتگان و عبرت‌آموزی ذکر کرده است؛ هم‌چنین آیات قرآن درجهت پندآموزی و عبرت‌گرفتن بر نهاد گردشگری و جهانگردی تأکید نموده است. در سورهٔ یوسف، آیهٔ ۱۱۱ در این‌زمینه آمده است که «به‌راستی در داستان ایشان، عبرتی است برای خردمندان». هم‌چنین می‌فرماید: «خدا می‌خواهد شما را به سنت‌هایی که در امت‌هایی قبل از شما جریان داشته، هدایت کند». هم‌چنین در سورهٔ انعام، آیهٔ ۱۱ بیان می‌دارد که «پس در زمین بگردید و عاقبت تکذیب‌کنندگان را ببینید که چگونه بوده است». علاوه‌بر این می‌توان به آموزه‌های دیگر دینی اشاره نمود که به اهمیت و جایگاه میراث‌فرهنگی در اسلام پرداخته‌اند (مشهدی، ۱۳۹۴: ۱۳۱-۱۲۸).

امپریالیسم و میراث‌فرهنگی

موقعیت جغرافیایی و جایگاه جغرافیای‌سیاسی ایران در منطقه، همراه با دیگر توانایی‌های سیاسی و اقتصادی آن سبب شده است این کشور یکی از مهم‌ترین بازیگران خاورمیانه، خلیج‌فارس، آسیای مرکزی و قفقاز به‌شمار آید (کولایی و گودرزی، ۱۳۸۴: ۴۴). جغرافیای‌سیاسی، نگاهی امپریالیستی

تصویر ۱. تصاویر بعد از تخریب معبد بعل پالمیرا (Rehfeld, 2009).

Fig. 1. Pictures after the destruction of the temple of Baal in Palmyra (Rehfeld, 2009).

و سلطه بر دیگران، کنترل و تسلط بر فضای دیگران است، چیزی‌که درطول تاریخ به‌شکل جهان‌گشایی‌ها و کشورگشایی‌ها مطرح بوده است (مختاری‌هشی، ۱۳۹۷: ۶۰). فضاهای جغرافیایی در بطن خود حاوی ارزش‌هایی است که در رفتار و کردار انسان‌ها به‌صورت گروهی یا فردی اثر می‌گذارند و الگوهای رفتاری مختلفی نظیر: همکاری، همگرایی، تعامل، رقابت، ستیز، سلطه و نظایر آن را می‌آفرینند و نظر به این‌که در مباحث جغرافیای‌سیاسی نقطهٔ کانونی رقابت برسر فضا و امتیازات موجود در آن است؛ از این‌رو، به‌کارگیری ابزار قدرت بسیار مهم است و هر ابزار جغرافیایی سرشت کاربری خاص دارد که بسته به عمل سیاستمداران می‌تواند هم ابزار قدرت باشد و هم تهدید. شیوهٔ گسترش حوزهٔ نفوذ برپایهٔ متغیرهای مشترک این است که در این روش هدف کشور ذی‌نفوذ صرفاً اقتصادی نبوده و به‌دنبال استعمار و استثمار کشورهای تحت‌نفوذ خود نیست. در این روش مسائل مهم دیگری که به حوزهٔ ارزش‌های انسانی مربوط می‌شود نیز موردتوجه قرار می‌گیرد و در شکل‌گیری حوزه‌های نفوذ تأثیر می‌گذارند؛ بدین‌ترتیب کشور به‌کارگیرندهٔ ابزار فرهنگی سعی دارد در بلندمدت الگوهای رفتاری موردنظر خود را ترویج کند (عبدی و شیرزاد، ۱۳۹۵: ۶۰-۵۸).

روش‌های نواستعماری کسب قدرت که همچنان نفوذ به مناطق حساس جغرافیای‌سیاسی را در دستور کار خود دارد، رواج یافته است. اکنون با تغییر شیوه‌های مستقیم استثمار و استعمار، وجود خلأ ناشی از قدرت در یک منطقهٔ جغرافیای‌سیاسی می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد جغرافیای‌سیاست مبتنی‌بر سلطه باشد. ازطرفی نیز رقابت در مناطق به‌صورت آشکار توسط قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای جهت نفوذ و ایجاد روابط جغرافیای‌سیاسی مبتنی‌بر سلطه دنبال می‌شود. رقابت تلاش دو یا چند کشور و ملت جهت دسترسی به منابع فضایی (اعم‌از مادی و معنوی) است. رقابت جغرافیای‌سیاسی جهت نفوذ یا سلطه در منطقه یا جهان است که بدون مقیاس معنا ندارد؛ زیرا فضای محلی، ملی، جهانی و منطقه‌ای را دربر می‌گیرد. در رقابت دو یا چند قدرت به‌طور هم‌زمان دست به اقداماتی می‌زنند تا از ارزش‌های جغرافیایی (مادی و معنوی) سهم بیشتری کسب نمایند. رقابت درصورت استمرار و کسب احاطه بر ارزش‌های رقیب می‌تواند تبدیل به «منازعهٔ جغرافیای‌سیاسی» شود. در رقابت جغرافیای‌سیاسی نیازمند توجه به دو امر هستیم: ۱- شناسایی ارزش‌های جغرافیایی؛ ۲- بررسی نگرش، گفتمان و ایده‌های توجه‌کنندگان به ارزش‌های جغرافیایی. در یک منطقهٔ جغرافیای‌سیاسی عوامل و متغیرهای طبیعی و انسانی آن دارای کارکرد سیاسی بوده و نظر دولت‌ها و کشورهای درون‌منطقه‌ای و برون‌منطقه‌ای را به خود جلب می‌کند و کنش و واکنش آن‌ها و پیدایش الگوی رقابت، همکاری و نزاع را برمی‌انگیزد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۱-۵۷). تخریب آثار فرهنگی توسط قدرت‌های استعاری، به‌منظور از بین بردن ارزش‌های معنوی یک فضای جغرافیایی و تسلط بر فضای جغرافیایی آن است.

افغانستان یکی از کشورهایی است که آثار فرهنگی آن توسط قدرت‌های امپریالیسم تخریب شده است. از دیرباز این کشور نسبت به همسایه‌های خود دارای یک موقعیت راهبردی خاص بوده (به‌گونه‌ای‌که در هزارهٔ چهارم پیش‌ازمیلاد، سنگ لاجورد از افغانستان به سایر کشورها، ازجمله: ایران، بین‌النهرین، سوریه و مصر صادر می‌شد)، که اغلب در توسعهٔ تاریخی نادیده گرفته شده است. به‌لحاظ تخریب آثار باستانی در افغانستان باید اظهار کرد که شاید یکی از بدنام‌ترین تخریب‌ها، ناشی از جنگ داخلی و دستور «ملامحمد»، رهبر گروه طالبان، مبنی‌بر تخریب مجسمهٔ بودا به‌عنوان مظهر بت‌پرستی بوده است. در فوریهٔ ۲۰۰۱م.، وی دستور از بین بردن مجسمه‌های بودا را صادر کرد (براساس باور این گروه، این مجسمه‌ها نماد بت‌پرستی و حضور آن‌ها در شهر، ترویج بت‌پرستی بوده است) که با وجود تظاهرات گسترده در سایر کشورها، سرانجام این مجسمه تخریب شد (Stein, 2015: 187-189). تلاش درخصوص کاهش اثرات آسیب‌های مرتبط با جنگ در بناهای تاریخی خاص مثل مجسمهٔ بودا و باغ «بابُر» در کابل متمرکز شده است. باغ بابُر توسط اولین امپراتور مغول در ۱۶م.، ساخته شده است. در طی جنگ‌های داخلی بین سال‌های ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۶م.، این باغ ویران شد. بعد از حملهٔ آمریکا به این کشور و اخراج طالبان از کابل، این باغ ترمیم و در سال ۲۰۰۸م.، مورد بازدید عموم قرار گرفت. درحال‌حاضر، حفاظت از محوطه‌های باستانی، متخصصان در این زمینه را به چالش کشیده است (Ibid: 191).

یکی از چالش‌های اساسی کشورهای درحال‌توسعه، ضعف هویت فرهنگی افراد جامعه در مواجهه با عناصر فرهنگی بیگانه و وارداتی جوامع توسعه‌یافته در بستر پدیدهٔ جهانی‌شدن است. در بیشتر کشورهای درحال‌توسعه، در برخورد با فرهنگ بیگانه و امپریالیسم فرهنگی، عناصر فرهنگی ملی و محلی از بین رفته یا تضعیف می‌شود و عنصر فرهنگی جدید وارداتی به‌آسانی جایگزین آن می‌گردد. با توجه به این‌که حفظ هویت فرهنگی پشتوانهٔ اساسی فرهنگ یک جامعه است و ضعف و نابودی آن موجب بی‌هویتی افراد آن جامعه می‌شود، لزوم حفظ و تقویت این هویت و عناصر فرهنگی آن ضروری است. ملّت و سرزمین ایران یکی از معدود و عناصر فرهنگی آن ضروری است. ملت و سرزمین ایران یکی از معدود تمدن‌های باستانی است که باوجود تجاوز سایر ملل درطول تاریخ، توانسته هویت ایرانی و اسلامی خویش را حفظ و پاسداری کند. به‌همین دلیل است که لزوم حفاظت از میراث‌فرهنگی به‌عنوان اساس و پشتوانهٔ بی‌بدیل هویت ملی و فرهنگی کشور، ضرورتی تام و غیرقابل‌انکار می‌یابد (مرادی، ۱۳۹۰: ۶۱).

نظریه: هژمونی نمادین و منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی

جهانی‌شدن، پدیده‌های نوظهور و تحولات اجتماعی اهمیت دارایی‌های فرهنگی را ارتقاء داده و روزبه‌روز متولیان میراث‌فرهنگی کشورها را به‌منظور حفاظت پایدار آثار برای ثبت در فهرست‌های جهانی همانند ثبت در فهرست میراث جهانی یونسکو ترغیب کرده است. این نظریه می‌تواند علاوه‌بر مقابله با تخریب میراث‌فرهنگی، حفاظت و تنوع‌بخشی به دارایی‌های فرهنگی کشور را به‌دنبال داشته باشد، و عینیت‌بخشی را درراستای توسعهٔ اقتصادفرهنگی برمبنای میراث‌فرهنگی و محوطه‌های شاخص جهانی در کشور شروع و عملیاتی نماید. این نظریه می‌تواند همهٔ مردم را به جلوگیری از هرگونه زیان در حوزهٔ میراث‌فرهنگی که زیان ابدی و همیشگی تلقی می‌شود و موجب از دست‌رفتن اصالت و سندیت خواهد بود تشویق و ترغیب نماید و درنتیجه از قاچاق میراث‌فرهنگی به خارج از کشور تا حدودی جلوگیری نماید.

در این نظریه، براساس رویکرد جهانی، میراث‌فرهنگی به‌مثابه دارایی فرهنگی درنظر گرفته شده است. اساس بحث این است که هر کشوری که دارایی فرهنگی بیشتری دارد نسبت به بقیهٔ کشورها و ملّت‌ها، ثروتمندتر است. ثروت و دارایی موردنظر حتماً تعداد زیاد اشیاء انباشته‌شده در

انبار موزه‌ها و یا اشیاء به نمایش گذاشته‌شده در ویترین موزه‌ها نیست، هرچندکه همین فراوانی اشیاء شاهد بسیار اطمینان‌بخشی است. تعداد و فراوانی اشیاء و عناصر میراث‌فرهنگی، نشان از تداوم تمدن در یک حوزهٔ جغرافیایی و سرزمینی است که همین فراوانی دارایی‌های فرهنگی هم گواه و عینیت میراث معنوی یک ملت یا کشور، ازجمله هوش، ذکاوت و زبان غنی و... است. این موضوع امروزه اثبات شده است که ملت‌هایی که دارای زبان قوی هستند، درطول تاریخ متمدن‌تر بوده‌اند؛ چراکه تعدد اشیاء فرهنگی بیانگر غنای فن و فنون نیز هستند. در مکان‌هایی که تعداد و فراوانی عناصر میراث‌فرهنگی بیشتر است «زبان» نیز پیچیده‌تر است؛ به‌طورمثال در جایی‌که زندگی شبانی داشته‌اند، دارای زبان ساده‌تری هستند. هر مهارتی، یک فعل است. در مکان‌هایی که میراث‌فرهنگی غنی‌تری هستند، فعل «ساختن» صرف شده است. استمرار در حرفه‌ها، به‌ویژه حرفه‌های اقتصادی، موجب مهارت‌ها شده و مهارت‌ها گنجینه‌ها و دانش‌ها را به‌وجود آورده‌اند. مکان موزه شاخص‌ترین مثالی است که می‌تواند جملات بالا را تبیین نماید. ما در موزه‌ها چه‌چیزی می‌بینیم؟ ما درواقع کالاهای متنوع زمان‌های گذشته را در موزه‌ها مشاهده می‌نماییم. این کالاهای متنوع خاستگاه مکانی و جغرافیای تولید دارند؛ که اتفاقاً باید روی مکان‌های تولید آن‌ها فکر و اندیشه کرد. در مرحلهٔ بعد روی فرآیند تولید آن‌ها و افکار و اندیشه‌هایی که آن‌ها را طراحی کرده و ساخته است. حال ممکن است این سؤال مطرح شود: فایدهٔ این‌کار چیست؟ فایدهٔ این‌کار، آزمون شده و جواب داده است. یونان وقتی با شواهد باستان‌شناختی و آثار هنری و معماری کشف شد، علاوه‌بر این‌که درمورد چندوچون اشیاء و نحوهٔ نگه‌داری آن‌ها فکر شد، گامی بلندتر نیز برداشته شد و آن تفکر درمورد تفکر یونان باستان بود. درمورد تفکر یونان باستان فکری اساسی انجام شد؛ به‌طوری‌که فلسفهٔ پست‌مدرن براساس فلسفهٔ یونان‌باستان بنیان نهاده شد.

آیا باستان‌شناسان و متولیان میراث‌فرهنگی درمورد مکان‌هایی که کشف می‌کنند، تفکر انجام می‌دهند؟ آیا اساساً چنین رویکردی در ادبیات باستان‌شناسی موضوعیت دارد؟ متأسفانه باستان‌شناسی ایران براساس شواهد موجود نوشتاری وارد این مباحث نشده است؛ درحالی‌که اساساً فواید باستان‌شناسی در این بحث نهفته است. تاریخ یونان‌باستان به‌لحاظ ماهیتی، یک یافتهٔ باستان‌شناختی بود؛ درحالی‌که از آن «فلسفهٔ مدرن» کشف شد و فناوری نیز بسط داده شد. دارایی‌های فرهنگی که عینیت آن در عناصر میراث‌فرهنگی متجلی هستند، می‌توانند روش، شیوه و فلسفه تولید نمایند. اهمیت منازعه برسر تملک دارایی‌های فرهنگی در این نکته نهفته است. این منازعه با پوشش برخی از جنگ‌ها همانند جنگ «داعش» در منطقه شروع شده و در آینده نیز «تملک دارایی‌های فرهنگی ملت‌ها» محل مناقشه و منازعهٔ قدرت‌ها خواهد بود. مدرنیتهٔ ایران، امروز بر چه اساسی استوار است؟ مدرنیتهٔ ایرانی زمانی می‌تواند اصالت داشته باشد که بنیان‌های معرفتی آن بر میراث‌فرهنگی و دارایی‌های فرهنگی استوار باشد. آیا درمورد افعال، سرمایهٔ اجتماعی، سرمایهٔ فرهنگی و ارزش‌های بی‌کران و بی‌بدیل میراث‌فرهنگی فکر کرده‌ایم؟ محصول تفکر در این زمینه «خودآگاهی فرهنگی» خواهد بود. همین خودآگاهی فرهنگی برای این‌که از ملت‌ها و کشورها سلب شود، ابرقدرت‌ها منازعه برسر تصاحب دارایی‌های فرهنگی را شروع کرده‌اند و در آینده نیز غارت میراث‌فرهنگی ملّت‌ها با شدت بیشتر ازطرف قدرت‌ها دنبال خواهد شد. برای مقاومت و جلوگیری از گسترش «وندالیسم» و غارت در حوزهٔ میراث‌فرهنگی باید «خودآگاهی فرهنگی» مبتنی‌بر میراث‌فرهنگی مادی و معنوی در سطوح بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی تقویت شود. قدرت‌ها در به‌دست آوردن میراث‌فرهنگی ملت‌ها، علاوه‌بر این‌که اهداف اقتصادی و هژمونی سیاسی کشور مطبوع خویش را درنظر دارند، ملت‌های صاحب دارایی‌های فرهنگی را از هژمونی نمادین تخلیه می‌نمایند؛ همانند کاری که داعش در عراق و سوریه، غارت میراث‌فرهنگی این کشورها را به‌نفع موزه‌های بزرگ جهان که عمدتاً

مالک یا سهام‌داران بزرگ آن‌ها صهیونیستی-یهودی هستند، انجام داد. ابرقدرت‌ها موجودیت میراث‌فرهنگی را هدف گرفته‌اند. چنان‌چه «عینیت» میراث‌فرهنگی موجود نباشد، ملت‌ها نخواهند توانست تفسیر زندگی اصیل و هستی‌شناسانه داشته باشند. دارایی‌های فرهنگی به‌مثابهٔ ثروت فرهنگی ملت‌ها و کشورها، تفسیر باطنی و ماهوی ملت‌ها را در بستر زمان پدیدار می‌سازند. چنان‌چه عناصر میراث‌فرهنگی موجود نباشد، علاوه‌بر این‌که مردم کشورها نخواهند توانست تفسیر فناوری و تفسیر عقلانی و هستی‌شناختی و پیدا کردن مسیر زندگی در تعامل با طبیعت را پیدا نمایند، ذخیرهٔ دانایی و توانایی نسل‌های گذشته را نیز از دست داده‌اند. در این نظریه، میراث‌فرهنگی به‌مثابهٔ موجود زنده درنظر گرفته می‌شود که می‌تواند زایش مداوم برای کشورهای مبدأ و درصورت چپاول برای کشورهای مقصد داشته باشد.

نتیجه‌گیری

میراث‌فرهنگی و تنوع آن شاهدی از رنگ‌وبوی اقوام ایرانی در حوزهٔ سرزمینی ایران است که در جغرافیای‌سیاسی و فرهنگی ایران در گردش بوده است. میراث‌فرهنگی و اشکال متنوع آن زمینه‌های بازسازی و بازنویسی تاریخ و هویت یک سرزمین را همواره تدارک می‌بینند. محوری قرار ندادن موضوع میراث‌فرهنگی، عدم تبیین ارزش‌های میراث، به‌ویژه ارزش نمادین آن و عدم تبدیل میراث‌فرهنگی به دارایی‌های فرهنگی، رویکرد انتقادی این نوشتار است. ارائهٔ نظریهٔ «هژمونی نمادین و منازعهٔ دارایی‌های فرهنگی» بازتابی از داستان و روایت فرهنگی امپریالیسم است که در اطراف کشور ایران و کشورهای دارای ارزش جغرافیای‌فرهنگی صورت گرفته است. قلمداد کردن میراث‌فرهنگی به‌مثابهٔ دارایی‌های فرهنگی و ارزش‌های جغرافیای‌فرهنگی آن برای یک سرزمین، روایتی از میراث‌فرهنگی است که در ادبیات میراث‌فرهنگی ایران جایگاه چندانی ندارد. کارکردهای میراث‌فرهنگی به‌درستی تبیین نشده و میراث‌فرهنگی با تاریخ و تبیین تاریخ گره نخورده است. گسترش و تکثیر ماهیت گفتمان تاریخی براساس میراث‌فرهنگی در کشور چندان موضوعیت ندارد. ظرفیت‌های عظیم میراث‌فرهنگی ایران از دوره‌های پیش‌ازتاریخی تا دوره‌های متأخر درراستای توسعهٔ کشور به‌کار گرفته نشده است. میراث‌فرهنگی به‌عنوان موجودیت تاریخی یک ملت ذاتاً دارای «هژمونی نمادین» است. گفتمان دیپلماسی میراثی موردتوجه واقع نشده و مصادیق قدرت نرم میراث در مناسبات سیاسی استفاده نمی‌شود. در حوزهٔ داخلی، میراث‌فرهنگی هر کشوری یکی از اساسی‌ترین پایه‌های تحکیم هویت، خلاقیت و اعتمادبه‌نفس ملی است. هویت ملی یکی از ابعاد قدرت ملی است. هویت ملی دارای شاخص‌های اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی و سیاسی بسیاری است. میراث‌فرهنگی به‌عنوان یک هژمونی نمادین، اگر به هر دلیلی آسیب ببیند یا نابود شود، آن کشور قدرت واقعی خود را از دست خواهد داد و هیچ‌گونه واکنش جدی برای بازسازی وجود نخواهد داشت و درنتیجه قدرت ملی آسیب خواهد دید.

در این نوشتار، بحث تغییر نگاه به میراث به‌مثابهٔ «دارایی‌های فرهنگی» ارزش میراث‌فرهنگی را نه صرفاً به‌خاطر وجود مادی و فیزیکی «میراث»، بلکه به‌دلیل تفکر سازندگان میراث‌فرهنگی مطرح کرده است؛ چراکه عناصر میراث‌فرهنگی نشان از تداوم تمدن در یک حوزهٔ جغرافیایی و سرزمینی هستند که همین فراوانی دارایی‌های فرهنگی علاوه‌بر شاهد تمدن، گواه بسیار اطمینان‌بخشی از میراث معنوی یک ملت یا کشور، ازجمله: هوش، ذکاوت و... آن سرزمین نیز می‌باشد؛ چراکه تعدد اشیاء فرهنگی بیانگر غنای فن و فنون نیز هستند. مکان‌هایی که دارای میراث‌فرهنگی غنی‌تری هستند، فعل «ساختن» در آن سرزمین صرف شده است. استمرار در حرفه‌ها به‌ویژه حرفه‌های اقتصادی، موجب مهارت‌ها شده و مهارت‌ها گنجینه‌ها و دانش‌ها را به‌وجود آورده‌اند؛ پس دارایی‌های فرهنگی «گنجینهٔ دانش» یک کشور است. براساس دارایی‌های فرهنگی

می‌توان فرآیند تولید، افکار و اندیشه‌ها را طراحی و یا بازطراحی کرد و ساخت. دارایی‌های فرهنگی می‌توانند روش، شیوه و فلسفه تولید نمایند. ارزش‌های پنهانی و نامرئی میراث‌فرهنگی، ابرقدرت‌ها را به جنگ در خاورمیانه کشانده و میراث‌فرهنگی کشورهای آسیب‌دیده را به موزه‌های کشورهای غربی سوق داده است. ابرقدرت‌های غربی به‌خوبی آموخته‌اند که از میراث‌فرهنگی به‌عنوان دارایی در کشورهای متبوع خویش استفاده نمایند و در عین‌حال کشورهای صاحب میراث‌فرهنگی را از هویت به‌معنای عام که یکی از بارزترین آن القاء عدم خودباوری است، تخلیه نمایند. برای عدم دسترسی کشورهای صاحب دارایی‌های فرهنگی به چنین دستاوردهای در حال و آینده، ابرقدرت‌ها منازعه برسر تصاحب دارایی‌های فرهنگی را در خاورمیانه کلید زده‌اند.

کتابنامه

- قرآن کریم.
- احمدی، سیدعباس؛ بدیعی‌ازنداهی، مرجان؛ و حیدری‌موصلو، طهمورث، (۱۳۹۶). «تبیین نظری تغییر ماهیت مناطق ژئوپلیتیک در رقابت بین قدرت‌ها». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۴۷: ۷۸-۵۵.
- اطاعت، جواد؛ و دبیری، علی‌اکبر، (۱۳۹۵). «بررسی ابعاد مکانی- فضایی تروریسم». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۴۲: ۴۷-۲۴.
- حیدری، غلامحسن؛ و حیدری‌بنی، زهره، (۱۳۹۳). «بررسی چالش‌های قدرت ملی در ایران با تأکید بر بحران هویت ملی». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۳۳: ۸۲-۶۰.
- خامنه‌ای، علی، (۱۳۹۲). «اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری حفظه الله». مبلغان، ۱۶۳: ۱۰۷-۱۰۱.
- کاویانی‌راد، مراد؛ اعظمی، هادی؛ بخشی، احمد؛ و رسولی، مجید، (۱۳۹۷). «تبیین قلمروگستری سازمان‌های بنیادگرا در دولت‌های شکننده (مطالعهٔ موردی: داعش در مصر)». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۴۹: ۵۷-۲۶.
- عبدی، عطاالله؛ و شیرزاد، ساکار، (۱۳۹۵). «نقش فضاهای جغرافیایی در رقابت قدرت‌ها؛ مطالعهٔ موردی: کشور عراق». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۴۳: ۸۴-۵۴.
- علی‌شاهی، عبدالرضا؛ تاجیک، هادی؛ و فروزان، یونس، (۱۳۹۶). «بررسی دلایل حضور گروهک تروریستی-تکفیری داعش در افغانستان بر اساس تئوری دومینوی ویلیام بولیت». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۴۵: ۱۹۵-۱۷۳.
- کلیدر، عباس، (۱۳۷۷). «جنگ‌های صدام حسین». ترجمهٔ سیداصغر کیوان‌حسینی، سیاست دفاعی، ۲۳ و ۲۴: ۵۳-۸۲.
- کولایی، الهه؛ و گودرزی، مهناز، (۱۳۹۴). «تأثیر تحولات روابط ارمنستان و ترکیه بر روابط ارمنستان و ایران». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۳۷: ۷۰-۳۸.
- محمدی، حمیدرضا، (۱۳۹۳). «تبیین نشانگان قدرت و تأثیر آن بر سیاست خارجی آمریکا در قبال ایران». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۳۵: ۱۴۸-۱۲۲.
- مختاری‌هشی، حسین، (۱۳۹۷). «تبیین مفهوم ژئواکونومی (اقتصاد ژئوپلیتیکی) و توصیه‌هایی برای ایران». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۵۰: ۸۲-۵۶.
- مرادی، علیرضا، (۱۳۹۰). «نقش میراث‌فرهنگی در تقویت هویت فرهنگی». ماهنامهٔ مهندسی فرهنگی، ۵۳ و ۵۴: ۶۰-۶۶.
- مشهدی، علی، (۱۳۹۴). «تأملی بر رویکردهای حمایت از میراث‌فرهنگی از منظر فقه حکومتی». مجلهٔ فقه و حقوق اسلامی، ۵ (۱۰): ۱۲۷-۱۴۴.

- معمارنژاد، عباس، (۱۳۸۴). «اقتصاد دانش‌بنیان؛ الزامات و نمگرها، موقعیت ایران، چالش‌ها و راهکارها». فصلنامهٔ اقتصاد و تجارت نوین، ۱: ۱۰۸-۸۳.

- میرمعزی، سیدحسین، (۱۳۹۱). «اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)». اقتصاد اسلامی، ۴۷: ۷۶-۴۹.

- نصرتی، حمیدرضا؛ و کاویانی‌راد، جواد، (۱۳۹۳). «تبیین کارکردهای جُستار ناحیه در دولت یکپارچه». فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۳۵: ۱۷۵-۱۴۹.

- Abdi, A. & Shirzad, S., (2017). "The Role of Geographical Spaces in Powers Competition; Case Study: Iraq". *International Quarterly of Geopolitics*, 12 (43): 54-84. [in Persian].

- Afkhami, B., (2016). "The Strategy for Economic Development Based on Cultural Heritage". *Journal of Strategic and Mega Politics,* 5 (14): 48-27. [in Persian].

- Afkhami, B., (2017). "Strategic Applied Archeology for the Development of Resistance Economics and Knowledge Professionals in the Cultural Heritage of Iran". *National Congress of Higher Education in Iran,* http://amoozeshalee.ir/article-1-36-fa.pdf. [in Persian].

- Ahmadi, S. A.& Badiee Azondahi, M. & Heidari Mosello, T., (2017). "The Theoretical Explanation of the Nature of the Geopolitical Regions in Competition of the Powers". *International Quarterly of Geopolitics*, 13 (47): 55-78. [in Persian].

- Alishahi, A. R. & Tajik, H. & Forozan, Y., (2017). "The Reasons of the Presence of ISIS in Afghanistan Based on William Bullitt Domino Theory". *International Quarterly of Geopolitics*, 13 (45): 173-195. [in Persian].

- Benavides, O. H., (2008). "Development and Archaeology". *Encyclopedia of Archaeology,* editor in chief De Borah M. Pearsall: 1088-1093, Academic Press, New York.

- Brodie, N., (2003). "Stolen history: looting and illicit trade:. published by: *Blackwell publishing,* 55: (219-220).

- Cheikhmous. A., (2013), "Syrian Heritage under Threat". *Journal of Eastern Mediterranean Archaeology & Heritage Studies*, 1 (4).

- Danti. M. A.; Cheikhmous, A.; Cuneo, K.; Kaercher, K.; Burge, L.; Barnes Gordon & Gessel, E. V., (2015). "ASOR Cultural Heritage Initiatives (CHI): Planning for Safeguarding Heritage Sites in Syria and Iraq". *Academia.edu, weekly report:* 53-54 —— August 18.

- Danti. M., (2014a). "ASOR Syrian Heritage Initiative (SHI): Planning for Safeguarding Heritage Sites in Syria". *Academia.edu, weekly report 3* —— August 25.

- Etaat, J. & Dabiri, A., (2016). "Study of the Spatial Dimensions of Terrorism". *International Quarterly of Geopolitics*, 12 (42): 24-47. [in Persian].

- Gill. D., (2015). "Context Matters "From Palmyra to Mayfair: The Movement of Antiquities from Syria and Northern Iraq". *Journal of Art crime*, 13: 73-80.

- Grodach, C., (2012). "Cultural Economy Planning in Creative Cities: Discourse and Practice". *International Journal of Urban and Regional Research*: 1-19.

- Han, S., (2001). "Cultural Heritage Management in South Korea". Ph.D. Disertation, University of Minnesota.

- Harrison, R., (2011). "Intangible heritage embodied and Intangible heritage". *International Journal of Heritage Studies,* 17 (3): 280-282.

- Heydari, Gh. H. & Heidarinebbi, Z., (2014). "Reviewing the Challenges of National Power in Iran, Emphasizing the Crisis of National Identity". *Geopolitical Quarterly*, 10, (1): 82-60. [in Persian].

- Hodder, I., (1990). "Archaeology and the Post-Modern". *Anthropology Today,* 6(5): 13-15.

- Jameson, J. H., (2008). "Interpretation of Archaeology for the Public". *Encyclopedia of Archaeology,* editor in chief De Borah M. Pearsall: 1529-1543, Academic Press, New York.

- Jameson, J. H., (2008). "Interpretation of Archaeology for the Public". *Encyclopedia of Archaeology,* editor in chief De Borah M. Pearsall: 1529-1543, Academic Press, New York.

- Kaviani Rad, M.; Azami, H.; Bakhshi, A. & Rasouli, M., (2018). "Explaining the Territoriality of Fundamentalist Organizations in Fragile States (Case Study: ISIS in Egypt)". *International Quarterly of Geopolitics*, 10 (3): 26-57. [in Persian].

- Khamenei, A., (2013). "Resistance Economics from the Viewpoint of the Supreme". *Leader of the Higher Prophet,* 163: 101-107. [in Persian].

- Koolaee, E. & Goodarzi, M., (2015). "The Effect of Normalization of Armenia-Turkey Relations on Armenia-Iran Relations". *International Quarterly of Geopolitics*, 11 (37): 38-70. [in Persian].

- Landorf, C., (2009). "Managing for sustainable tourism: a review of six cultural World Heritage Sites". *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (1): 53-70.

- Leventhal, R. & Daniels, B., (2014). "Saving Syrian's cultural Heritage". Penn Cultural Heritage Center, University of Pennsylvania, Penn cultural heritage center, US

- Mashhadi, A., (2015). "Reflection on approaches to protecting cultural heritage from the point of view of government jurisprudence". *Journal of Islamic Jurisprudence and Islamic Law,* 5 (10): 127-144. [in Persian].

- Memarnejad, A., (2005). "Knowledge Based Economy: Requirements, Indicators, Iran's Performance, Challenges, and Policy Implications". *Journal of New Economy and Commerce*, 1: 83-108. [in Persian].

- Mirmoezizi, S. H., (2012). "Resistance Economics and its Essentials (Emphasizing the Supreme Leader's Viewpoint)". *Islamic Economics,* 47: 49-76. [in Persian].

- Mohammadi, H. R., (2014). "Explanation of Power Indicators and Its Influence on Foreign Policies of USA against Iran". *International Quarterly of Geopolitics*, 10 (3): 148-122. [in Persian].

- MokhtariHashi, H., (2018). "Explaining the Concept of Geoeconomics and Recommendations for Iran". *International Quarterly of Geopolitics*, 14 (50): 56-82. [in Persian].

- Moradi, A. R., (2011). "The role of cultural heritage and in strengthening cultural identity". *Cultural Engineering Monthly.* 5 (53 and 54): 60-66. [in Persian].

- Moradi, A. R., (2011). "The role of cultural heritage and in strengthening cultural identity". *Cultural Engineering Monthly*, 5 (53 and 54): 60-66. [in Persian].

- Murray. S. B., (1915). "The Dating of the Great Temple of Ba'al at Palmyra". *American journal of archaeology,* 19 (3): 268-276.

- Rehfeld, S., (2009). *Site of Palmyra.* Available at: http://whc.unesco.org

- Smith, M. K., (2006), Issues in Cultural Tourism Studies, routledge.

- Stein. G., (2015). "The War-Ravaged Cultural Heritage of Afghanistan: an overview of projects of Assessment, Mitigation and Preservatio". *Near eastern Archaeology,* 78 (3): special Issue: the Cultural Heritage crisis in the middle East: 187-195.

- Su, M. & Bin, L., (2012). "Resource Management at World Heritage Sites in China". *Procedia Environmental Sciences,* 12: 293 – 297.

- WHC. UNESCO., (2017). *Tentative world heritage lists*. http://whc.unesco.org/en/Tentative list, (Accessed 27 February. 2020).

- http://persiannice.com/2015/08/26/انفجار تخریب پالمیرا توسط داعش